

МАРФЕМНАЯ ДЭРЫВАЦЫЯ ПРОЗВІШЧАЎ ЗЭЛЬВЕНШЧЫНЫ

К. А. Барысевіч

Навуковы кіраўнік – д.філал.н., прафесар *П. У. Сцяцко*
Гродзенскі дзяржаўны ўніверсітэт імя Янкі Купалы

У працы аналізуюцца прозвішчы Зэльвенскага раёна, іх утварэнне і структурна-тыпалагічныя асаблівасці. Задача даследавання – выдзяленне асноўных прозвішчых тыпаў і антрапафармантаў, выяўленне ступені іх прадукцыйнасці. У выніку аналізу выразна вылучаюцца тры асноўныя спосабы утварэння прозвішчаў: марфемны (суфіксацыя), семантычны і канверсія.

Марфемная дэрывацыя найбольш прадукцыйная у антрапаніміконе Зэльвеншчыны (57%). Дэрываты прадстаўлены дзесяццю прозвішчымі тыпамі, сярод якіх шэсць агульнаславянскіх, два ўсходнеславянскія, адзін унутрымоўны.

Асноўную ролю ў сістэме прозвішчаў, утвораных суфіксацыяй, іграюць агульнаславянскія тыпы на *-овіч/-евіч, -іч/-ыч/-ыц* (28,5%), а таксама на *-скі/-оўскі/-еўскі, -інскі, -цкі/-іцкі/-ецкі* (26%) і на *-ік/-ык, -чык* (19%). Прадукцыйнасць першых двух тыпаў перавышае агульнабеларускі паказчык прыкладна ў тры разы. Тып жа *-ік/-ык, -чык* пераўзыходзіць яго амаль у чатырнаццаць разоў, што можна патлумачыць двайной матывацыяй такіх прозвішчаў: яны могуць кваліфікавацца як семантычныя ўтварэнні. Зафіксаваны на Зэльвеншчыне агульнаславянскі тып *-ак/-як* (3%). Статыстычныя паказчыкі па Беларусі адсутнічаюць, што адлюстроўвае, відаць, выключна спарадычнае ўжыванне прозвішчаў з такім фармантам. Наяўнасць жа іх на даследаванай тэрыторыі можна патлумачыць уплывам заходняй культуры праз польскую мову, што выклікана разнастайнымі экстралінгвістычнымі фактарамі.

Удзельная вага антрапонімаў, якія належаць усходнеславянскім і ўласна беларускім тыпам, невялікая – адпаведна 13,5% і 2%. Частотнасцю вылучаецца толькі ўсходнеславянскі тып на *-ук/-юк, -чук* (12%). Прадукцыйнасць яго на беларускай этнамоўнай тэрыторыі складае прыкладна 3%. З унутрымоўных тыпаў ў антрапаніміконе Зэльвеншчыны зафіксаваны нешматлікія прозвішчы на *-еня/-эня*, уласцівыя беларускай мове. Колькасць іх перавышае агульнабеларускі паказчык у два разы.

Асноўная большасць прозвішчаўтваральных фармантаў мае патранімічны або матранімічны характар. Вылучаюцца антрапонімы з фармантамі, якія першапачаткова належалі дэмінітыўным або атрыбутыўным формам, а патранімічнае значэнне набылі толькі падчас прозвішчаўтварэння.

Сярод прозвішчаўтваральных асноў марфемных дэрыватаў асноўнае месца належыць назоўнікам апелятыўнага паходжання, значнае месца – уласным асабовым мужчынскім і, радзей, жаночым імёнам, нязначнае – апелятывам-прыметнікам. Невялікую групу складаюць антрапонімы, у якіх фармант далучаны да тапонімаў. Нярэдка прозвішчаўтваральныя асновы – гэта суфіксальныя дэрываты (14%).

Такім чынам, суфіксацыя – найбольш прадукцыйны спосаб утварэння беларускіх прозвішчаў. У межах Зэльвенскага раёна такім шляхам былі ўтвораныя 57% антрапонімаў. Паводле ўдзелу фармантаў у дэрывацыі выдзяляецца дзесяць прозвішчых тыпаў. Некаторыя фарманты (*-ак/-як, -ік/-ык, -чык, -ук/-юк, -чук*) прымаюць удзел не толькі ва ўтварэнні прозвішчаў, але і ў апелятыўнай дыялектнай дэрывацыі, што выклікае дадатковыя цяжкасці пры класіфікацыі антрапонімаў паводле шляхоў іх утварэння.

ИЗМЕНЕНИЕ СТРУКТУРЫ ПРЕДЛОЖЕНИЯ В СРЕДНЕАНГЛИЙСКИЙ ПЕРИОД

А. Г. Ольшевская

Научный руководитель – к.филол.н., доцент *Л. М. Серета*
Гродненский государственный университет имени Янки Купалы

Изучение структуры предложения проводилось нами на основе обработки целых текстов 11 памятников письменности среднеанглийского периода с XI-го по XV века, что позволило обнаружить типичные черты построения синтаксических конструкций в среднеанглийский пе-

риод и сделать выводы относительно тенденций в области развития синтаксиса английского языка.

Удельный вес различных приемов выражения синтаксических отношений изменился по сравнению с древнеанглийским периодом. Прием управления сузил границы своего употребления из-за упрощения падежной системы. Согласование осталось исключительно в области отношений подлежащего и сказуемого: *Her power was weyk* (С.Ch.:66). Примыкание использовалось лишь в том случае, когда расположение членов словосочетания оказывалось единственной формой выражения связи между ними.

Характерным атрибутом словосочетаний в среднеанглийском было обязательное наличие существительного в его структуре. Грамматическое значение слова часто выявлялось с помощью соседствующих слов: *clean water - to water the flowers*.

В некоторых типах словосочетаний начинает использоваться служебный элемент, в первую очередь предлог.

Для среднеанглийского предложения характерен номинативный строй, где подлежащее выделяется особым падежом - именительным - независимо от характера сказуемого.

Изменения в выражении подлежащего и сказуемого привели к перестройке безличных предложений. В отличие от древнеанглийского, в среднеанглийском появляется обязательное подлежащее, выраженное безличным местоимением *it: ... and it so were...* (P.P.:46).

В связи с разрушением системы флексий, порядок слов в среднеанглийском стал занимать ведущую позицию. Прямой порядок устанавливается в модели SPO: *He swore on a book* (С.Ch.:67). Обратный порядок связан с вынесением на первое место в предложении наречий места и времени, обстоятельства и дополнения.

В конце среднеанглийского периода окончательно устанавливаются строгие правила употребления отрицания в предложении: однократное отрицание становится нормой.

Данный период характеризуется развитой системой сложных предложений, хотя эти предложения обладают еще нечеткой структурой построения.

Количественный анализ предложений в текстах раннего и позднего средневековья позволяет сделать некоторые выводы. Например, в тексте раннего средневековья «*Polychronicon*», состоящего из 31 предложения, насчитывается 23 % простых и 77 % сложных предложений. Из общего количества сложных предложений можно выделить 42 % сложноподчиненных и 58 % сложносочиненных. В тексте более позднего периода «*Evil Times of Edward II*», состоящем из 29 предложений, насчитывается всего 17 % простых и 83 % сложных предложений. Соотношение сложносочиненных и сложноподчиненных предложений можно представить как 1:3 (21% сложносочин., 79% сложноподчин.).

Таким образом, данные количественного подсчета подтверждают выводы о том, что на протяжении среднеанглийского периода происходит интенсивное развитие структуры сложного предложения, происходит постепенный переход от сочинения к подчинению.

ПЕРШАСНАЯ ІНФАРМАЦЫЯ ПРА РЭЧАІСНАСЦЬ І ЯЕ ФІКСАЦЫЯ ў БЕЛАРУСКАЙ МОВЕ

А. М. Каваленка

Навуковы кіраўнік – д.філал.н., прафесар **В. І. Сянкевіч**
Брэсцкі дзяржаўны ўніверсітэт імя А.С. Пушкіна

У паведамленні будуць разгледжаны механізмы фіксацыі першаснай феноменалагічнай інфармацыі аб рэчаіснасці ў беларускай моўнай карціне свету праз зварот да этымалогіі дэскрыптываў.

Пачаткам любога пазнання з'яўляецца канкрэтна-пачуццёвае ўспрыманне, арыентаванае на рэальны стан рэчаў. Рэальны свет прэзэнтуюцца праз успрыманне. Звесткі аб рэчаіснасці, якія маніфестуюцца нашымі органамі, — феноменалагічныя. Канкрэтна-пачуццёвае ўспрыманне свету адбываецца праз адчуванні паху, смаку, гучання, зрокавыя і тактыльныя ўражанні і знаходзіць сваё выражэнне ў намінатыўнай сістэме мовы, перш за ўсё ў